

литература по и около проблема; взема отношение към нея. Алека Стрезова използва пълноценно голямо количество архивни източници, умело ги анализира. Целите и задачите на изследването са правилно поставени и добре обяснени. Тезите на авторката са добре обосновани и пълноценно защитени. Много полезни и необходими за изследването са направените терминологични уточнения.

Структурата на дисертацията е много добре обмислена. Методът на изследване е проблемно хронологичен. Заглавията на отделните части са прецизно подбрани и дават ясна представа какво ще бъде изследвано в съответния параграф и показват какъв е основният разглеждан въпрос. Проблемите са точно, аргументирано и цялостно отразени. Двете части на дисертацията обхващат и разработват напълно проблема. Първата, т.нар. историческа част „Формиране, утвърждаване и дейност на българския дипломатически корпус”, включваща 4 глави и 19 параграфа проследява периода проблемно и хронологично; втората глава е просопографското изложение и анализа към него. Тя съдържа 3 глави и 12 параграфа. Методът в тази част е интердисциплинарен и представлява съчетание от етнографски, социологически и статистически сведения и фактори. Моделът е добре подбран и отразява най-важните характерологични особености на изследвана социална група.

В историческата част дисертантката не се впуска само в преразказване на събитията, а търси спецификата на проблема, намира нови, останали встрани от вниманието на изследователите досега документи, изгражда тезите си и ги защитава. С откритите от нея неизползвани от други автори архивни материали тя създава нови тези или предлага допълнителни доказателства и корекции към изградени вече концепции и постановки по разглежданите въпроси. Въмква интересни случки и събития, които умело вплита в разказа си.

В дисертационния труд добре показани са не само действията на нашите дипломатически агенти, но и отношенията на България със съседните страни и най-вече със сюзерена Турция, с освободителката Русия. Външната политика в случая е очертана през погледа и през действията на отделните дипломатически представители – подготовка и сключване на договори, ползи и вреди за България. Показани са малките знаци на голямата дипломация (с. 144-145) - кой до кого е поставен да седне, как трябва да се тълкува това и т.н., кой къде е поканен, как пристига, дали е ескортиран от домакините или не, и какви заключения трябва да се правят от това. Отдадено е необходимото внимание на ролята на личността: за

разрешаване на редица дипломатически проблеми се ползват и лични връзки, и приятелски отношения – Вълкович и Кямил паша, например (с. 98-99). Още в историческата част е очертан образът на българския дипломат (с. 74-76) с неговите права и задължения, с неговите възможности да влияе върху политиката на своята държава или да обосновава и обяснява действията на своята и на приемащата страна.

Разглеждайки и анализирайки първите 7 години от свободния живот на държавата, авторката стига до заключението, че основна роля във външната политика играе не държавният глава, а външните министри на княжеството. Именно те определят и ръководят външнополитическите мероприятия. А дипломатическите представителства, които осъществяват тези прояви, проявяват такт и умения. В кариерата първите ни дипломати се утвърждават благодарение на личностите си характеристики и на способностите си, на завършеното в чужбина образование и на знанието на езици, на техните стари познанства и връзки в страните, където пребивават (с. 75-76).

Добро впечатление правят характеристиките, които авторката дава на описваните личности в историческата част. Това са положителни и отрицателни черти, които придават особен колорит на персонажите, правят ги живи и реални, а не измислени герои. Алека Стрцова описва случки от дипломатическия живот, като по този начин не само пресъздава части от българската история, но и показва маниерите и манталитета на първите ни дипломати; пресъздава еманципацията на хората, но и на държавата ни, което е особено важно в период, когато България е още васална на Османската империя.

В дисертацията е анализирана и обобщена нормативната база, отнасяща се до организацията на Министерството на външните работи и изповеданията, както и изискванията към дипломатическата служба. Авторката прави достояние на читателя първия правилник за дипломатическата служба от 1897 г., неговото изработване, принципите му, класификацията на дипломатическите постове, правата и задълженията на дипломатическите служители, строгите изисквания към тях, полагането на изпит от страна на княжеските агенти и др. Представен е и законът за устройството и службата по МВРИ от 1907 г. Добре показан е трудният път на българската външнополитическа еманципация (с.180-182); затвърждаването на позициите на Б-я на международната сцена; откриване на нови дипломатически представителства (с. 188-190). От писмата на дипломатите до външно

министерство, до министъра или до приятели и колеги проличава пътя, който България изминава до пълното ѝ признаване и утвърждаване на нейната независимост; дипломатическият церемониал също разкрива мястото на всяка една държава в ранг листата на европейската дипломация – това как е посрещнат, къде е поставен, от кого е приет показват не толкова персоналното отношение, колкото де факто статута на държавата.

Четвърта глава, онасловена „Дипломатическия корпус на Царството: от обявяване на независимостта до Балканската война” е най-кратката. В нея авторката показва, че след обявяване на независимостта княжеството има всички белези на самостоятелна държава, но това не е официално регулирано. За дозавършване процеса на утвърждаване на независимостта важна роля имат българските дипломатически представители в европейските страни. След провъзгласяване акта на независимостта се забелязва известна промяна към българските дипломати, но протоколът по приемане и изпращане на дипломати все още не е променен и синхронизиран. Едва след международното признаване на независимостта отпадат пречките пред дипломатическата еманципация на София. На 11 май 1909 г. е издаден указ за преименуване на дипломатическите и консулските ни представителства. Необходима и полезна е последната четвърта част от четвърта глава „Царските дипломатически представители в голямото семейство на европейската дипломация”. Тук дисертантката окончателно довършва терминологичните обяснения на дипломатическите длъжности и така отваря път за разработка на въпроса и след 1912 г.

Дори когато пише по вече познати в българската историография въпроси, дисертантката се стреми да покаже нов поглед към нещата – за избора на бълг. княз, за подготовката и подписването на договора със Сърбия от 1904 г., на договорите със съседните на България страни преди Балканската война. В тези случаи са показани не само позицията на държавата, но предимно действията на българските дипломатически представители в съответната страна – например на военното аташе Хр. Хесапчиев в Белград, на Дим. Ризов – също в Белград и т. н.

За просопографския модел вече споделих положителната си оценка. Бих добавила, че авторката прави един много сполучлив анализ на събраните във втората част на дисертацията данни и така очертава цялостния облик на българския дипломатически корпус за времето до Балканските войни. Добре обосновани са изводите ѝ за образованието и за социалната среда на дипломатическите ни

представители, за роднинските и приятелските връзки и кръгове, за политическото и кариерното израстване на разглежданата от нея социална прослойка, за ролята на бизнес интересите и професионалните кръгове. Авторката поставя въпроси и търси техните отговори: доколко произходът и потеклото се отразяват на включването на отделни личности в дипломатическия корпус, доколко личните взаимоотношения влияят върху издигането в професионалната йерархия; има ли някакви закономерности в извървените индивидуални пътища към кариерата? Търси се отговор и на въпроса въздействат ли и до колко личните и партийни пристрастия; приятелските, семейните и бизнес връзките върху назначенията? И всъщност имаме ли ние професионални дипломати, т.нар. дипломати от кариерата? Успешните разработки и уточнения на тези въпроси, които дисертантката прави, позволяват да се изгради модел на дипломатическата кариера в България в първоначалния период на нейната организация и модернизация. Добре обяснено е и защо дипломатите са дефинирани като обособена социална група.

Изследването разкрива и значението на родствените връзки. Като имаме предвид, че България е малка държава и че след Освобождението начело излизат образованите и способните, упоритите и амбициозните наследници на видни възрожденски семейства, не е чудно, че на най-високо ниво политиците, държавниците, дипломатическите представители се оказват обвързани във всевъзможни родствени връзки. Безспорно важно е да се отбележи изводът, който прави дисертантката: че в случая родствените взаимоотношения нямат такова голямо значение за рекрутирането на дипломатически персонал, защото в повечето обстоятелства на първо място е политическото назначение, а впоследствие идва и родовото обвързване. На базата на изследвания изворов материал Алека Стрезова заключава, че роднинските назначения в дипломатическия корпус в повечето случаи се оказват нетрайни.

В резултат на използването на достатъчно архивен материал, авторката достига до заключение, че очакванията за кариерно напредване по партийна линия обикновено не се потвърждават. Оказва се, че връзките по линия на покровителството имат най-голяма тежест при създаването на външнополитическия корпус на българското княжество. Протежирането, било от страна на външния министър, на висш представител от властта или на княза, изграждат лицето на българската дипломация и са залог за една успешна и трайна

кариера на избраните служители. Заключението на авторката в тази насока е добре аргументирано.

Дисертационният труд е пръв опит за конструиране на общ социално-политически профил на българските дипломати. Дефинирани като обособена социална група, българските дипломати са тествани по общи индикатори, за да се прецени ролята на личността във функциите, които има да осъществява дипломатическото ведомство. Просопографският модел, който авторката използва дава възможност за обхващане на основните социални, образователни, професионални, партийно-политически характеристики, роднински връзки. Трябва да бъде отбелязано и това, че тези данни се събират много трудно и това изисква продължителна и упорита работа в библиотеки и архиви.

Като резултат от добре направения от Алека Стрцова просопографския анализ, съвременната българска историография се обогатява с нови и убедителни доказателства за дипломатите ни по линия на покровителството – изведени са различни групи познанства, приятелства и покровителства, които оказват своята роля върху формирането на дипломатическия корпус в периода от освобождението до Балканските войни.

Авторефератът добре отразява съдържанието на дисертацията, постиженията и приносите на авторката. Алека Стрцова има отпечатани и приети за печат 7 статии по темата на дисертацията или близки до нея. Участвала е в 6 научни конференции. Дисертацията добър е пример за това как трябва да работят докторантът и научният му ръководител.

Дисертационният труд е много добре осмислен, прецизно, интересно и увлекателно написан. Заглавията на параграфите много точно отразяват същността на изложения в тях проблем, при това са атрактивно подбрани. Стилът на дисертацията е научен; езикът е съвременен. Събрани и анализирани са много просопографски данни за отделните представители на българския дипломатически корпус. Бих препоръчала отпечатване, защото смятам, че книгата би представлявала интерес за широк читателски кръг.

В заключение искам да обърна внимание върху някои неща:

Най-напред бих желала да кажа няколко думи по въпроса за събранието, избрало първия ни държавен глава. Ние вече дебатирахме по този въпрос с дисертантката и с нейния научен ръководител. Става въпрос за това дали събранието да бъде наричано избирателно или Първо велико. Както и аз пиша в

